

Мотреску О.
(Україна)

ОБРЯДИ З ПЛУГОМ У НОВОРІЧНІЙ ОБРЯДОВІСТІ МОЛДАВАН ТА РУМУН БУКОВИНИ

Новорічна обрядовість молдаван та румун Буковини зародилася у давні часи і, в значній мірі, відображала прагнення людей зрозуміти явища навколишнього середовища та вплинути на них.

Обряди з плугом можна умовно класифікувати в часі і за змістом. XVIII–XIX ст. характеризуються тим, що ввечері на Новий рік по селу ходили групи парубків з вітаннями і мали з собою справжнього плуга, запряженого парою або декількома парами волів. Безпосередньо в день Нового року від хати до хати з новорічними вітаннями ходили підлітки, маючи при собі макети – символи плуга.

У кінці XIX та на початку XX ст. поширились обрядові дії з символічним плугом. Часто плуг взагалі був відсутній. Його замінювали окремі деталі, як, наприклад, леміх, орчик.

У першій половині XIX ст. набуває поширення у молдавських та румунських селах вітальна новорічна обрядовість зі словесним супроводом.

Перед Новим роком у кожному селі організовувались декілька груп щедрівників, кількість яких залежала від розміру населеного пункту¹. Кожна група завчасно визначала територію вітання, вибирали керівника щедрівників – «в'етафа», «калфу». Кожна група – компанія призначала з свого середовища збирача подарунків – датків, «стрінгатора», «колакара»².

Протягом усього передріздвяного посту група щедрівників за допомогою старших досвідчених жителів села вивчала слова пісень і приповідок, які будуть виголошуватись чи співатись у час новорічних обрядодій.

Традиційне вітання з плугом відбувалося напередодні Нового року, ввечері. Кожна компанія щедрівників у складі 4–6 осіб з справжнім плугом або його макетом («плугушор») спочатку йшли вітати священика, сільського старосту – прималя, а потім вітали і інших жителів села свого кута. Щедрівники заходили на подвір'я садиби і голосно запитували: «Вас привітати?» У відповідь господарі відповідали – «пофтім, пофтім!» («Будь ласка, будь ласка!»). Після цього щедрівники співали вітальну пісню. Хлопчики 7–8 років вживали вітання короткого змісту:

Ей плужок з 12 биками.
Поквапся з посівом,
Білобурими волами.
Бо, ізсохне борозна.
Які мають короткі.
Поквапся з лемехом,
Стрічки у гривах.
Бо інакше воли розвалять твій поріг.
Гей! Гей? Гей? ³

Підлітки віком 9 – 12 років починали вітання після обіду напередодні Нового року. З собою вони носили символічного плуга та символ бика. Один з щедрівників носив палицю з підвішеними дзвіночками, якими регулярно потрясав, допов-

© Мотреску О., 1999.

нюючи словесні вітання дзвоном. У вітанні таких груп щедрівників переважали мотиви віщування доброго врожаю:

Новий рік уже наступає,

Прикмети достатку для плужної борозни:

З плугушором Вас вітаєм.

Плугушор з чотирма волами,

Ми обійшли кожную хату,

Плугушор, який підганяється нами.

Зима люта, сніг великий. Гей! Гей!⁴

Рік з добрими прикметами.

До старших груп щедрівників входили парубки-флекеї і інколи одружені чоловіки. Вони зносили в умовлене місце атрибутику вітань: плуг, дзвіночки, батоги-харапники, приводили декілька пар волів. Роги волів фарбували червоною фарбою або перев'язували червоними стрічками⁵. Плуг прикрашали гілочками васильків або пучками засушеної трави, червоними стрічками та квітами⁶. До плуга прив'язувалось деревце-ялинка з різнокольоровими стрічками.

Групи щедрівників виходили в село, супроводжуючи свій рух дзвоном дзвіночків та окриками: «Гей?» «Гей!» По снігу прокладали першу символічну борозну, опоясуючи село чи свій кут-хутір. Часто першу борозну прокладали в снігу головної вулиці села. Цим починався «День плужників». Найчастіше ходили вітати тих господарів, які мали ім'я Василь, оскільки за християнськими віруваннями на день Нового року припадає свято Св. Василя.

Щедрівники старшого віку часто зверталися до господарів за дозволом на вітання у віршованій формі:

Прийшли ми привітати

Імператора великого,

Дозвольте вітати,

Будь ласка!⁷

Отримавши згоду, всі заходили на подвір'я, утворюючи півколо, і під су-

провід дзвіночків та викриків «Гей!» «Гей?» борознували сніг біля хати. Одночасно декілька щедрівників промовляли вітання про плуг.

У поетичних текстах про плуг можна виділити чотири основні фольклорні змісти: прихід щедрівників; характеристику господаря та опис плуга з волами; побажання добра; ставили питання про винагороду за вітання.

У текстах вітань зустрічається повідомлення про давність звичаю ходити з плугом на Новий рік:

Із віків це повелося,

Щоб один раз в рік: ходити,

З вітаннями з хати в хату,

Прокладати першу борозну⁸.

Після цього виголошували текст з прославлянням господаря:

Вийшов вуйко Василь Роги з'єднані
У чудовий четвер Бики, що в упряжі,
З дванадцятьма волами На рогах
калачі тримають.

Подібними між собою. Бики малі
ростом,

І запряжені у ярмо Але чудово
борозну прокладають.

У биків, що попереду У вухах у них
дзвіночки.

Роги переплетені Гей! Гей?⁹

У биків, що у колесах.

Для селянина-землероба добрий врожай – основа добробуту. Тому у вітаннях з плугом хліб виступає у різних варіантах: насіння, колос, сніп, скирда, зерно, мука, тісто, коровай. Тобто у такому варіанті розкриваються стапи селянської праці.

Етапи землеробської праці прослідковуються і у текстах вітань з гіперболізованими вимогами і побажаннями, як наприклад:

Через місяць або тиждень Чи став колос
золотистий.

Зачерпнув він води в руку. Колос
був як горобець,

І пішов поглянути, А пшениця як очерет,

Чи послав Бог урожай. Густа як шовк, зерно як горох¹⁰.

Після привітання господиня виносила щедрівникам плату-дарунок – кілька калачів.

Якщо у хаті була дівчина, а серед щедрівників її хлопець, то з калачами виходила дівчина. Калач для судженого мав бути найкрасивішим від усіх інших. Разом з калачами парубки отримували хустинки-ширинки, а нареченому ще й прикріплювали на шляпку – кучму червоні квіти¹¹. Іноді батьки дівчини запрошували щедрівників до хати.

Обряд закінчувався своєрідною подякою господарям за гостинність. Щедрівники образно вихваляли биків, бо з їхньою допомогою вони отримали такі щедрі та красиві дари:

Дякуємо за ваші калачі
Землю для них зорали
Через сито сіяні.
Не одним, чи двома биками,

В кориті зоквашені,
А дванадцятьма,
В долонях кручені.
Які з тих пір як підросли,
Пальцями плетені.
Багато роси збили.
Васильком прикрашені.
Здоров'я Вам і багатство!¹²
Медом підсолоджені,
Для нас богатирів випечені.

Як засвідчують польові етнографічні спостереження, поетичний зміст вітань з плугом з побажанням господарю добра зберігся і дійшов до нашого часу в такому вигляді, яким він був у ХІХ столітті і раніше.

Таким чином, новорічна календарна обрядовість молдаван та румун Буковини має давнє походження, яке ґрунтується ще на дохристиянських віруваннях. На її прикладі можна прослідкувати складні процеси взаємовпливів та взаємозв'язків, як романських народів, так і сусідніх слов'ян.

¹ *Surucian D.D.* Sarbatoriaie sufletului // Zorile Bucovinei. – 1988. – 2 ianuarie. – С. 2.

² *Vrabie G.* Fol cl or. Obiect, principii i, metoda-categorii. – Bucuresti, 1982. – С. 2.

³ Матеріали етнографічної експедиції Чернівецького Державного університету. – Т. 3. – 1997. – С. 20.

⁴ Там же. – С. 21.

⁵ *Buhociu O.* Folclorul de iarna, zlorile si poezia ipastoreasca. – Bucuresti, 1979. – С. 239.

⁶ *Carmen P.* Colinde la romini si alte popoare. – Bucuresti, 1982. – С. 1203.

⁷ *Popescu S.V.* Obiceiurile de iarna // Zorile Bucovinei. – 1992. – 27 decembrie. – С. 1.

⁸ *Carmen P.* Colinde la romini si alte popoare. – Bucuresti, 1982. – С. 235–236.

⁹ Матеріали етнографічної експедиції Чернівецького Державного університету. – Т. 3. – 1997. – С. 222–233.

¹⁰ *Попович Ю.В.* Молдавские новогодние праздники. – Кишинев, 1974. – С. 803.

¹¹ Матеріали етнографічної експедиції Чернівецького Державного університету. – Т. 3. – 1997. – С. 24.

¹² Матеріали етнографічної експедиції Чернівецького Державного університету. – Т. 3. – 1997. – С. 253.